

Nr 814

Av herr Holmberg m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.

(Lika lydande med motion nr 663 i Första kammaren)

De riktlinjer som nu föreslås för arbetsmarknadspolitiken (prop. 52: 1966) är sådana att de i viss grad tillgodoser önskemål som även den kommunistiska riksdagsgruppen tidigare framfört. Särskilt är detta fallet om de åtgärder som vidtagits i annat sammanhang — exempelvis propositionen om viss utbyggnad av den statliga företagsamheten i det norra stödområdet, förslaget om ökning av den samhälleliga barntillsynen och de nya direktiven till pensionsförsäkringsutredningen rörande bestämmelserna om framtida uttag av ålderspension — leder till snabba åtgärder i den riktning som vi också motionerat om.

Vi betraktar sålunda förslagen i propositionen som framsteg, men vi anser att det inte finns några skäl att utelämna viktiga synpunkter och förslag som dessutom framförts av vår grupp och enskilda medlemmar av det socialdemokratiska partiet samt av fackföreningar och andra intresseorganisationer, länsstyrelser m. fl. Tvärtom hävdar vi att en del av dessa uppfattningar är av stor betydelse om man inom rimlig tid vill uppnå de resultat som regeringen angivit som allmän riktpunkt för sina strävanden, nämligen »att i såväl samhällets som den enskildes intresse åstadkomma och bevara full, produktiv och fritt vald sysselsättning».

Vi diskuterade dessa frågor i samband med 1964 års riksdagsbeslut om lokaliseringpolitiken och har sedan dess återkommit flera gånger med förslag som vi anser vara avgörande för att åstadkomma en gynnsam produktionsutveckling, förbättrad levnadsstandard och full sysselsättning. Erfarenheterna hittills av lokaliseringpolitiken bekräftar vad vi framhöll då. Samhället måste i högre grad styra den ekonomiska utvecklingen och i överensstämmelse därmed förändra ägoförhållanden, beslutanderätt och förvaltningsformer inom näringslivet om man skall komma till rätta med de brister som var anledning till riksdagsbeslutet 1964 och är motiveringen även till det förslag som nu föreligger.

Fortfarande vill regeringen i allt väsentligt överlåta åt privatpersoner — i verkligheten små men inflytelserika grupper inom storfinanserna — att bestämma om näringslivets lokalisering och produktionsinriktning samt om

finansoperationer som också har vittgående betydelse för landets valutaförhållanden och utrikespolitik.

Detta är innebörden av den »ramplanering» och »blandekonomi» som regeringen betraktar inte bara som övergångslösningar utan som samhällseliga ideal, påpekade vi i diskussionen om dessa frågor 1964. Denna linje måste arbetarrörelsen enligt vår mening ersätta med en politik som har till syfte att åstadkomma ett demokratiskt genombrott även på det ekonomiska området och därmed också skapa förutsättningar för ett allmänt högre välstånd genom rationellt utnyttjande av alla produktiva resurser.

Man borde enligt vår mening inte ha som riktpunkt att statliga och kommunala organ skall fungera som instrument för att tillgodose privata företagens intressen. I stället för — eller vid sidan av — ekonomiska insatser som går ut på att locka kapitalisterna till en viss medverkan i statens strävanden genom stora subventioner bör man tillse att skattebetalarnas pengar för lokaliseringssändamål används till att utvidga statsdriften och även i övrigt tillförsäkra samhället inflytande och äganderätt inom näringslivet.

Utöver dessa principiella och politiska skäl för en annan lokaliseringspolitik är det också tydligt att de nuvarande metoderna inte ger den effekt som statsmakterna sagt sig eftersträva. Bolag och enskilda personer, som söker subventioner genom lokaliseringsmedel, ges nämligen möjlighet att inom en mycket vid ram själva bestämma var de vill förlägga sin verksamhet, och därför har lokaliseringsmedlen inte fördelats med hänsyn till faktiska behov av sådana insatser. Som exempel kan erinras om att Jämtlands län bara fick 1,2 milj. kr. av hela den summa som utbetalades under år 1965, samt att våra farhågor för hur det skulle gå i Norrbotten om man bara använde sig av subventions- och utflyttningsmetoden har besannats.

Regeringsförslaget om utbyggnad och effektivisering av driften vid Norrbottens järnverk genom statliga anslag och lån på sammanlagt 150 milj. kr. är naturligtvis inte tillräckligt för att åstadkomma full sysselsättning och en sådan ekonomisk förkovran i Norrbotten att den ödeläggande utflyttningen nedbringas avsevärt. Men det är ett viktigt steg i rätt riktning. I detta sammanhang vill vi också instämma i förslaget från länsstyrelsen i Norrbotten att statliga eller statsstödda industrier åstadkommes i Torne-dalen och Norrbottens inland.

Vi har i en motion till årets riksdag föreslagit att 80 milj. kr. skall anvisas för att komplettera statens gruvdrift och metallurgiska verksamhet med en stor statlig verkstadsindustri. Detta är ett av de projekt som skulle kunna bidra till en sådan utformning av lokaliseringspolitiken att denna bättre än hittills kommer att motsvara behovet av en allmän ekonomisk samhällsplanering.

Tillkomsten av en stor statlig verkstadsindustri skulle nämligen komma att påverka den ekonomiska politiken i flera avseenden. Inom stora om-

råden skulle det bli möjligt att sprida verksamheten även till ett antal relativt små orter genom underleverantörer till en central fabrik. Det finns även i Sverige exempel på verkstadsföretag med hundratals sådana filialverkstäder spridda inom mycket stora områden. Det är alltså lämpliga lokaliseringsobjekt framför allt i områden med många arbetslösa som av olika skäl inte kan flytta.

Under debatten om årets finansplan förekom också synpunkter av intresse i detta sammanhang. Regeringen framhöll nämligen att en väsentlig anledning till den ogynnsamma utvecklingen av vårt lands utbytesbalans under det senaste året är bristen på arbetskraft inom verkstadsindustrien. Därigenom hade det blivit otillräcklig export och ökad import av verkstadsprodukter.

I olika delar av landet, framför allt i Norrland, finns det emellertid god tillgång på arbetskraft som skulle kunna sysselsättas i verkstäder. Men lokaliseringpolitiken av nuvarande typ har inte nämnvärt kunnat bidra till lösningen av de svårigheter som har sin grund i att verkstadsindustrien företrädesvis har expanderat i områden med brist på arbetskraft och särskilt svåra bostadsförhållanden, medan andra områden har stor arbetslöshet och en relativt gynnsam bostadssituation men däremot ingen verkstadsindustri.

Detta berör flera av de frågor som behandlas i förslaget till riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, framför allt frågan om hur man skall få gifta kvinnor att delta i förvärvsarbete. Det är också vår mening att de åtgärder som föreslås i propositionen kommer att få en gynnsam effekt i områden med god tillgång på arbetstillfällen. Men för ett stort antal gifta kvinnor är omskolningsåtgärder och möjligheten till höjda bidrag inte tillräckliga av den enkla anledningen att det inte finns något arbete att få i deras hemort och därför att de inte kan flytta till någon annan plats.

Här är ett område där samhällsintressen och privatkapitalistiska företagsprinciper är oförenliga. Privata företag bortser helt från sociala och samhällsekonomiska synpunkter. Statsmakterna måste göra en annan bedömning. Det kan sålunda inte vara likgiltigt för samhällets organ att man vid beslut om lokaliseringsprojekt ofta kan bidra till lösningen av bostadsproblem, trafikfrågor, kommunala finansbekymmer etc. samtidigt som man åstadkommer arbete för ett stort antal personer. En sådan effekt kan man uppnå genom att tillskapa nya industrier på orter med låg sysselsättningsgrad för gifta kvinnor. Dessa har som regel sin bostadsfråga ordnad och det behövs inga nya investeringar för skolor, gator, sanitära anläggningar och allmän service om man på en sådan plats förlägger en ny industri med avsikt att erbjuda arbete även åt gifta kvinnor. Men förutsättningen för att det skall bli en företagslokalisering med hänsyn till dessa samhällsekonomiska bedömningar är vanligen att staten och kommunerna har ett avgörande inflytande på beslut om sådana projekt.

Detsamma gäller också i allt väsentligt formerna för att bereda sysselsättning åt partiellt arbetsföra och äldre personer. Vi har vid flera tillfällen pläderat för en samordning av primärkommunala, landstings- och statsåtgärder som har att göra med handikappade. Det har också skett betydande framsteg i fråga om utbildning, beträffande insikten om att handikappade i stor utsträckning kan inpassas i näringslivet genom modern rehabilitering och genom tekniska hjälpmedel och bostadsutformning. Även på detta område återstår visserligen mycket att göra, men framför allt består svårigheterna i att bereda de handikappade lämpliga arbeten. Även här finns ett stort fält för statlig och kommunal företagsamhet med det dubbla syftet att bereda arbete åt stora grupper, som inte möter förståelse för sin situation hos privata företagare, och att samtidigt tillföra samhället värdefull arbetskraft.

Det är också på tiden att statsmakterna allvarigare tar itu med uppgiften att bereda meningsfull sysselsättning åt äldre personer. Den skall vara meningsfull även i det hänseendet att den ger sådana äldre personer en större ekonomisk behållning av den inkomst som intjänas utöver pensioner och bidrag. Detta förutsätter ändring av skattelagar och vissa av bestämmelserna om allmän försäkring. Men framför allt handlar det om att ordna vissa särskilda former av statlig och kommunal produktion som använder sig även av äldre arbetskraft. Utöver den ekonomiska och hälsovårdande betydelse som detta har för den enskilde utgör de äldres produktiva insatser också värdefulla tillskott för folkförsörjningen.

Vi anser att beredskapsarbeten och kontantunderstöd skall ordnas under sådana former att arbetslösa kvinnor jämställs med männen i dessa hänseenden.

Även vi anser det välbetänkt att öka arbetsförmedlingarnas resurser. Det bör därigenom bli möjligt att vidta vissa åtgärder som hittills försummats, t. ex. att ingripa med olika åtgärder så att låglönegrupper får ökade möjligheter att övergå till bättre betalt arbete. Arbetsförmedlingarna bör enligt vår mening också vidta åtgärder för att kunna ge klarare besked om förekomsten av arbetslöshet bland kvinnor, hur den lokalt är fördelad, i vilken grad det gäller gifta kvinnor som inte kan flytta, hur det förhåller sig med yrkesutbildning bland dessa arbetslösa, etc.

För den centrala ledningen av arbetsmarknadspolitikerna — i alla de förgreningar som berörs i propositionen och i de avseenden vi angivit — bör det tillskapas ett särskilt arbetsdepartement. Vi anser att detta är motiverat framför allt med vad vi anfört om behovet av att arbetsmarknadspolitikerna inordnas i en allmän ekonomisk politik under samhällets ledning. I hög grad bör tonvikten läggas på utbyggnad av statsindustrierna, på ett rationellt utnyttjande av landets naturtillgångar med hänsyn till hela samhällets behov samt med avsikt att åstadkomma bättre planmässighet och effektivitet än vad som är möjligt med nuvarande förhållanden.

Under hänvisning till vad sålunda anförts föreslår vi,

att riksdagen beslutar, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder i följande avseenden:

att åtgärder vidtages för inrättande av ett arbetsdepartement med uppgift att handha ledningen av ekonomisk samhällsplanering,

att snarast förelägga riksdagen förslag om sådan samordning, utvidgning och ändamålsenlig inriktning av handikapp- och åldringsvård att partiellt arbetsföra och äldre personer beredes bättre möjligheter till lämpligt arbete,

att åtgärder av det slag som angivits i denna motion vidtages för att tillgodose behovet av förvärvsarbete för gifta kvinnor samt för att åstadkomma likställdhet mellan män och kvinnor i fråga om möjligheten att få beredskapsarbete och kontantunderstöd i avvaktan på fast arbete, samt

att ersättning för egna hem och bostadsrättslägenheter åt personer, som måste flytta till annan ort för att få arbete, utgår med belopp som något så när motsvarar det reella värdet av den egendom vederbörande måste sälja.

Stockholm den 29 mars 1966

Helmer Holmberg (k) Gunvor Ryding (k) Henning Nilsson (k)

C.-H. Hermansson (k) Gustav Lorentzon (k) Axel Jansson (k)
